

Tefsir İlminin Çınarlarından Prof. Dr. İsmail Cerrahoğlu:

Hayatı, Kişiliği ve İlmî Çalışmaları

Hatice TEBER*

Öz

Bu çalışma yaklaşık bir asırlık ömrünü İslamî İlimlere hususen de Tefsir ilmine adanmış kıymetli hocam ve babam İsmail Cerrahoğlu hakkındadır. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinin ilk mezunlarından olan Cerrahoğlu, Türkiye'deki tefsir akademiasının da ilk hocalarından biridir. Yıllarca hocalık yaptığı Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde yüzlerce öğrenci yetiştirmiş, sayısız tez yönetmiştir. Prof. Dr. İsmail Cerrahoğlu, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden 1954 yılında mezun olmuş, bu fakülteye asistan olarak intisap etmiş, 1996 yılında da emekli olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti'nin sağladığı imkânlar ile İngiltere, Mısır ve Tunus'ta akademik araştırmalarda bulunmuş British Museum ve Kahire Milli Kütüphanelerinde alanı ile ilgili çalışmalar yapmıştır.

Cerrahoğlu, Türkiye'de ilahiyat bilimlerinde tefsir dalında ilk akademik çalışmaları yapmış, bu alanda daha sonra yazılmış olan hemen bütün tefsir çalışmalarında kendisine referans verilmiş bir akademisyendir. O, gerek tefsir usulü ve gerekse tefsir tarihi üzerine kaleme aldığı çalışmalarla ve bu alanda verdiği derslerle ülkemizde tefsir alanında pek çok akademisyenin yetişmesinde önemli rol oynamıştır. Bu bağlamda onun hayat hikâyesi aynı zamanda Türkiye'deki tefsir çalışmalarının da tarihi hakkında bilgi edinmemize vesile olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, Tefsir Usulü, Tefsir Tarihi, Türkiye, İlahiyat, İsmail Cerrahoğlu.

Prof. Dr. Ismail Cerrahoglu as One of the Monuments of Tafsir Science: His Life, Personality and Scientific Studies

Abstract

This study is about my dear teacher and father Ismail Cerrahoglu, who devoted nearly a century long of life to Islamic Sciences and especially to the Tafsir Science. As one of the first graduates of Ankara University Faculty of Divinity, Cerrahoglu was one of the first professors of Tafsir academia in Turkey. He trained hundreds of students and directed many theses at Ankara University Faculty of Divinity, where he taught for years. Professor Dr. İsmail Cerrahoglu graduated from the Faculty of Divinity at Ankara University in 1954 and entered the same faculty as an assistant and retired in 1996. With the support provided by the Republic of Turkey, he has done academic researches and studies related to his area in England, Egypt, Tunisia, British Museum and Cairo National Libraries.

* Dr. Öğr. Üyesi, Akdeniz Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Tefsir Anabilim Dalı. haticeteber@akdeniz.edu.tr.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4517-0698>.

Bu makale "iThenticate" intihal tarama programında taranmış ve intihal içermediği tespit edilmiştir.

Gönderim Tarihi: 29 Nisan 2019. Kabul Tarihi: 23 Ekim 2019. Yayın Tarihi: 31 Ekim 2019. Araştırma Makalesi.

DOI Numarası: 10.31121/tader.558881.

ATIF: Teber, Hatice. "Tefsir İlminin Çınarlarından Prof. Dr. İsmail Cerrahoğlu: Hayatı, Kişiliği ve İlmî Çalışmaları". Tefsir Araştırmaları Dergisi (TADER) 3 / 2 (Ekim 2019): 284-316.

He has made the first academic studies in Tafsir field in theology sciences in Turkey, he is an academician who has been referenced in almost all Tafsir / commentary studies written in this field. He played an important role in the education of many teachers in the field of Tafsir in our country with his works on the Methodology of Tafsir and the History of Tafsir and by giving lectures in this field. In this context, his life story will also be instrumental to us about the history of Tafsir studies in Turkey.

Keywords: Tafsir, Methodology of Tafsir, History of Tafsir, Turkey, Divinity /Theology, Ismail Cerrahoglu.

Giriş

İstanbul Darülfünun İlahiyat Fakültesinin kapanmasından on altı yıl sonra 1949'da Ankara Üniversitesi bünyesinde açılan İlahiyat Fakültesi'nin ilk mezunlarından olan İsmail Cerrahoğlu, ülkemizde tefsir alanında gerek çalışmaları, yazdığı eserleri ve gerekse yetiştirdiği talebeleri ile mümtaz bir yer edinmiştir. Onun hayatı, kişiliği ve çalışmaları gelecek nesillere rehberlik yapması yanında, Türkiye'deki tefsir çalışmaları sürecini göstermesi bakımından da önemlidir.

Cerrahoğlu, küçük yaşlarından itibaren, her zaman kendisinden hürmet ve minnetle bahsettiği babaannesinin¹ destekleriyle zorlu ilim yolculuğuna başlamıştır. Zamanın zorlu şartlarından dolayı ortaokul ve lise eğitimini ailesinden uzakta ve zor şartlarda tamamlamıştır. Liseden sonra takdir-i ilahi neticesinde girdiği ama daha sonra hayatının merkezi konumuna gelen Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun olmuştur. O, Türkiye Cumhuriyeti tarihinde tefsir ilmi alanında yetişen ilk akademisyenlerdendir. 1956 yılında araştırma görevlisi olarak başladığı akademisyenlik görevini 1996'da emekli oluncaya kadar sürdürmüştür. Emeklilikten sonra 10 yıl kadar aynı fakültede yüksek lisans ve doktora derslerine devam etmiştir. Kendisine Ankara Üniversitesi Çınarı² unvanı verilen Cerrahoğlu, “*emekli olduktan sonra fakülte ile arası yürüme mesafesinde olan evimden her çıktığımda farkında olmadan ayaklarım hep beni fakülteye götürüyordu*” sözleriyle yaklaşık yarım asır emek verdiği Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesiyle oluşan güçlü bağı ifade etmiştir. Kaleme aldığı eserleri ile Türkiye'deki ilmî çalışmalara katkıda bulunmuş, bu alanda yetişen akademisyenlere rehberlik yapmıştır. Onun hayatı, şahsiyeti ve yaptığı çalışmalar İslami ilimler alanında çalışanlar için bir kaynak niteliğindedir.

¹ İsmail Cerrahoğlu yazmış olduğu Tefsir Usulü kitabını kendisine duyduğu hürmete binaen “*Bu naçiz eserimi, bana küçüklüğümden beri, İslami terbiye ve bilgileri vermiş olan ve beni bu yolda tetkikler yapmaya sevk eden merhum babaannem Ayşe Cerrahoğlu'nun aziz rubuna ithaf ediyorum*” sözleri ile babaannesi Ayşe Cerrahoğlu Hanımefendiye ithaf etmiştir. Bk. İsmail Cerrahoğlu, *Tefsir Usulü*, 22. Baskı (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2012), 6.

² 18 Mart 2014 tarihinde Prof. Dr. İsmail Cerrahoğlu'na, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yönetim Kurulu'nun önerisi ve Ankara Üniversitesi Senatosu'nun 04/03/2014 tarih ve 3229 sayılı kararı ile “Ankara Üniversitesi Çınarı” unvanı verilmiştir.

1. Hayatı ve İlmî Şahsiyeti

İsmail Cerrahoğlu 1929 senesinde Sakarya'nın Hendek ilçesinde ziraatle uğraşan mütedeyyin bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. Babası ve annesi Hendek'in tanınmış, köklü ailelerdendir. Babasının mesleği berberliktir. Önceki dönemlerde tıp fakültesi mezunu doktorların her yerde bulunamaması sebebiyle diş çekmek, sünnet yapmak, yaralara ve hastalıklara bakmak berberlerin işi olarak da görülüyordu, bundan dolayı Hendek'te "Cerrahlar" veya "Mütevelliler" lakabıyla tanınan aile, soyadı kanunu ile birlikte "Cerrahoğlu" soyadını almıştır. Çocukluğu din eğitime ve dindarlara karşı bakışın pek de sempatik olmadığı bir dönemde geçen Cerrahoğlu, ilk dini eğitimini kendisinden her zaman minnet ve rahmetle söz ettiği babaannesinden almıştır. Babaannesi Kur'an-ı Kerim'i güzel okuyan, derkenar tefsirlerden mealini anlamaya gayret eden, bunun yanında ilmiyal bilgilerine vakıf bir hanımefendidir. Cerrahoğlu babaannesinden küçük yaşta Kur'an-ı Kerim okumayı öğrenmiştir. İlkokulu 1936-1941 yılları arasında Hendek'te İsmet Paşa İlkokulu'nda, Ortaokulu ise Hendek'te ortaokul olmaması sebebi ile Adapazarı'nda, cüz'i bir ücretle yaşlı bir hanımın yanında kalarak okumuştur. Bu seneler ikinci dünya harbinin yaşandığı yokluk ve sıkıntı günleridir. Cerrahoğlu bu dönemin yokluklarını şöyle dile getirir. *"Ulaşım zor, tatillerde bile ailemin yanına gidemiyorum. ... Ekmek yok, yiyecek yok, giyecek yok... İkinci dünya harbinin sıkıntılı günleri. Dayımın oğlu ile Adapazarı'nda yaşlı bir hanımın yanında kalıyoruz. Sofrada birbirimizin önünden lokma çalıyoruz. Babam arada karneyle aldığımız ekmeğe takviye olsun diye biraz buğday ve mısır unu getiriyor."* Bu zorlu şartlarda 1944'te ortaokuldan mezun olan Cerrahoğlu lise eğitimini, yatılı olarak İstanbul Kabataş Lisesi Fen Bölümünden mezun olarak tamamlamıştır.

1.1. Üniversite Yılları

İsmail Cerrahoğlu'nun aile büyükleri, lakabı ve soyadının etkisi, diğer taraftan amcasının da eczacı olması hasebiyle onun tıp ya da eczacılık tahsil etmesini arzu ediyordu. Nitekim ortaokul ve lise dönemi yaz tatillerinde amcasının eczanesinde çalışan Cerrahoğlu da tıp ya da eczacılık eğitimi almak istiyordu. Ancak o dönem bu fakültelerin sınırlı sayıda öğrenci alması sebebiyle yedekte kalmış, kayıt yaptıramamıştı. Bu esnada çalıştığı eczaneye her gün gelen "Ulus" gazetesinde Ankara'da bir İlahiyat Fakültesi açıldığı ve kayıtların başladığına dair bir ilan dikkatini çekmişti. İlahiyat Fakültesi'nde dini eğitim verilecek olması ailesi ve özellikle de babaannesi tarafından olumlu karşılanınca Cerrahoğlu'nun İlahiyat Fakültesi serüveni başlayacaktı.

³ Mustafa Öcal, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi ve Dini Hayat*, (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2008), 3: 11.

O tarihlerde Ankara'ya gitmek nakil vasıtalarının azlığı sebebiyle zor bir işti. Buna rağmen bin bir müşkülata Ankara'ya gidip Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ne kaydını yaptıran Cerrahoğlu, 21 Kasım 1949'da İlahiyat eğitimine başladı. Fakat fakültenin geç açılması sebebiyle yurtlarda yer bulamaması, maddi yetersizlik, fakültenin yeni açılmış olması ve ulaşımdan doğan sıkıntılar⁴ nedeniyle kısa bir süre sonra kaydını sildirek memleketine geri döndü. 1949'da açılan fakültenin ilk kayıt yaptıran öğrencilerinden olmasına rağmen ertesi sene tekrar döndüğü İlahiyat Fakültesi'nden 1953-1954 öğretim yılı sonunda mezun oldu. Cerrahoğlu üniversite eğitimine devam ettiği süre içerisinde aynı zamanda evliydi ancak eşi Hendek'te kalmaya devam ediyordu.

İmkânsızlıklar nedeniyle Hendek'e geri dönen Cerrahoğlu, zamanını boş geçirmemiş ve vaiz İsmail Baykal Hoca'dan Arapça dersleri almaya başlamıştır. Onun riyasetinde *Emsile*, *Binâ*, *İzhâr*, *Merâh*, *Molla Câmî* ve aynı zamanda öğrendiklerini uygulamak için fıkhıtan *Halebî* okur. Bir müddet sonra 1950'de, Arapça öğrenmesi, dine karşı ünsiyeti, ailesinin ve hocasının da teşviki ile tekrar Ankara'ya döner ve İlahiyat Fakültesi'ne yeniden kaydını yaptırır.

İlk kuruluş yıllarında İlahiyat Fakültesi'nin henüz müstakil bir binası yoktur. Fakülte binası ve tek dershane için Hukuk Fakültesi kız yurdunun köşesinde küçük bir yer ayrılmıştır. Fakülte yönetim kurulu Dil-Tarih ve Hukuk Fakülteleri'nden seçilen hocalardan oluşmaktadır. Derslerin çoğu Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi'ndedir. İlahiyat Fakültesi öğrencileri sabahları genelde İngilizce, Fransızca ve Almanca derslerini Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi'nde gördükten sonra Cebeci'de kendilerine tahsis edilen sınıfa geçip İslam Tarihi, Mezhepler ve Dinler Tarihi, Sanat Tarihi derslerini alıyorlardı, ardından felsefe grubu ve Farsça dersleri için tekrar Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesine dönüyorlardı. İlk zamanlarda Temel İslam Bilimleri derslerini oluşturan Tefsir, Hadis, Kur'ân ve Arapça dersleri bu dersleri okutacak öğretim elemanlarının bulunmaması sebebiyle yetersizdir.⁵

Cerrahoğlu, öğrenim gördüğü Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nin ilk yılları ile ilgili hocaları ve arkadaşları hakkında şunları söyler:

⁴ "... Tabii o dönemde Ankara'da ne yurt var, ne imkân var. Memleketim uzak değil. Ama Sakarya-Hendek'ten o gün Ankara'ya gelmek meseleydi. Gece yarısı saat birde posta arabasına binerdik, ertesi akşamı Ankara'ya varırdık... Yatacak yer bulamadığım için, Hukuk Fakültesi'nin karşısında Erzurum mahallesi vardı. Bir oda tuttum, oda üç - üç buçuk metre yüksekliğinde. Kapkara ağaçlar falan böyle. Yirmi beş muhluk bir lamba sarkıtmuşlar, karyolamı oraya orta yere kurdum. Öyle bir soğuk var ki o sıralarda, bnyıklarım buz tutardı. Eve geliyorum. Akşam 6-7 olmuş. Doğru dürüst doyamıyoruz, aç olan insan üşür. Soğuk da var. Dersler de başladı, çalışmak lazım. Hadi bakalım diyorum, Pijamayı, ceketi giyiyorum, yorganın altına giriyorum, biraz çalışayım diyorum, bir de bakıyorum ki sabah olmuş, uyumuş kalmışım. 1949 ile 1950 arasında bir yıl ara vermemin sebebi budur." Bk. Sadık Kılıç - Şehmus Demir, "Prof. Dr. İsmail Cerrahoğlu ile 'Hayat Tecrübesi' Üzerine Bir Söyleşi", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 31 (2009): 228.

⁵ Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nin ilk dönemiyle ilgili Bk. Hilmi Ziya Ülken, "İlahiyat Fakültesinin Geçirdiği Safhalar", *İlahiyat Fakültesi Albümü 1949-1960*, (Ankara, Türk Tarih Kurumu,1961), 1-9.

“Fakültede birinci sınıfta biz ikinci dönem 21 kişiydik. İlk dönem arkadaşlarımızdan Talat Koçyiğit (1927-2011) ve Esat Kılıçer (1928-), İbrahim Ağâh Çubukçu (1928-), Mehmet Sofuoğlu (1923-1987) Beyler ikinci sınıfa geçmişlerdi. Fakültenin karşısında Hukuk Fakültesi Yurdu’nda yer buldum. Arkadaşlar “Eliyi görse, mertek sanır” durumdaydı. Namazdan sonra erkenden fakülteye giderdik. İbrahim Eken adında babasından Arapça öğrenmiş bir arkadaşımızla birlikte diğer arkadaşlara Kur’an okutur, ders çalıştırırdık. Birinci sınıfla ikinci sınıfın dersleri pek farklı değildi; derslerin çoğunu iki sınıf beraber okuyorduk. Günde iki üç defa İlahiyatla Dil-Tarih arasında gidip gelirdik; yolda Esat Kılıçer, Mehmet Sofuoğlu ve diğer arkadaşlarla boş durmaz, anlatılan dersleri birbirimize tekrar ederdik. Hoca eksiklerimiz vardı. Kimden ne öğrenebiliriz gayreti içindeydik. O zaman Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı Hüsnü Lostar (1888- ?) bize “Diyanet’e gelerseniz ders veririm” dedi. Ondan arada gidip Arapça ve fıkıh okuyorduk. Prof. Yusuf Ziya Yörükan’dan (1887-1954) İslam Dini ve Mezhepler Tarihi, Prof. Hamdi Ragıp Atademir’den (1908-1976) Mantık ve İlimler Felsefesi, Prof. Mehmet Karasan’dan (1910-1974) Sosyoloji, Prof. Remzi Oğuz Arık (1899-1954) ve Prof. Suut Kemal Yetkin’den (1903-1980) İslam Sanat Tarihi, Prof. Hilmi Ömer Budda’dan (1894-1952) Mukayeseli Dinler Tarihi, Prof. Bedi Ziya Egemen’den (1908-1967) Din Psikolojisi, Prof. Necati Lugal’dan (1878-1964) Arapça-Farsça dersleri okuduk. (İlk sene tamamen farsça okuduk. Arapçayı bizim 2. senemiz yani fakültenin açılışının 3. senesinde okumaya başladık.) Seneler geçtikçe hocalar çoğaldı, müfredat programı da değişti. O dönemde Tefsir, Fıkıh, Hadis, Kelam konularında akademik titr sahibi yetkin kimseler yoktu. İlahiyat eğitimi almış Rahmetli Muhammet Tayyip Okiç(1902-1977)⁶ Hoca bizden iki sene sonra geldi. Tayyip Hoca; Saraybosna’lı bir Boşnak’tı. Memleketinde ilahiyat tahsili görmüş, Fransa’da, Tunus’ta kalmış, anadilinin yanında Fransızca, Türkçe, Farsça, Almanca, Arapça ve Slav dillerine iyi derecede vakıftı. Babası İstanbul’da okumuş, orada yetişmiş. Bu yüzden hoca “Ben rahmetli babama hizmet etmiş bir ülkeye hizmet etmeyi vecibe bildim” derdi. Samimi bir Müslüman ve âlim, talebesine karşı her zaman ilgili ve müşfik, sözünde duran kısaca her yönüyle kendimize örnek aldığımız bir hocamızdı. Allah gani gani rahmet eylesin, mekânı cennet olsun. O geldikten sonra son iki sene İslamî bilimler gördük. Kendisinden azami derecede faydalanmaya çalıştık. Ben özellikle ilgi duyduğum Tefsir-Hadis dersleriyle yakından ilgilendim. Hasan Hüsnü Erdem (1889-1974) ve Dr. Asistan Fuat Sezgin(1924-2018), Sabri Şakir Ansay (1888-1962), Fash, Mısır’da eğitim almış Muhammed Tavit Tanci’de (1918-1974) hocalarımız oldular.”⁷

⁶ İsmail Cerrahoğlu, Hocası Prof. Tayyip Okiç’ten her zaman minnet ve sevgiyle bahseder. Onun ilim hayatında “Tayyip Hocasının”, bizlerin de “ Hoca Dedesi” Tayyip Okiç’in çok büyük bir yeri vardır. Bk. İsmail Cerrahoğlu, “Prof. M. Tayyip Okiç”, Prof. M. Tayyip Okiç Armağanı, (Ankara: Sevinç Matbaası,1978), 9-11.

⁷ Hatice Teber, “İsmail Cerrahoğlu ile Türkiye’deki Tefsir çalışmaları Üzerine”, Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi 9/18 (2011): 235.

1.2. Asistanlık Dönemi

Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi birinci dönem mezunları 40 kişiden, ikinci dönem mezunları da 16 kişiden oluşmaktaydı. 1954 yılında İlahiyat fakültesinden 41 nolu diplomayla mezun olan Cerrahoğlu aynı yılın ekim ayından itibaren Tuzla Uçaksavar Topçu Okulu'nda ve Merzifon'da 18 ay yedek subay olarak askerlik görevini yapar. Askerlik dönüşü Muhammet Tayyip Okıç Hoca'dan asistanlık imtihanlarının başlayacağına dair bir mektup alır. 6 ay sonra öğrenciliği boyunca İslami ilimler içinden en çok ilgi duyduğu tefsir bölümü için asistanlık sınavına girer. Sınavda Tayyip Okıç Hoca'yla birlikte Muhammed Tavit Tanci Hoca ve Dinler Tarihçisi Annemarie Schimmel (1922-2003) de vardır. 1956'da Hüseyin Atay (1930-) kelim, Cerrahoğlu da tefsir bölümüne asistan olarak girerler. Böylece Cerrahoğlu eşi ve çocuklarını Ankara'ya getirir.

Tezini hazırlarken zaman zaman İstanbul'da çeşitli kütüphanelerde ilmî faaliyetlerde bulunur. Öğrenciliği döneminde hocası olan Fuat Sezgin'le birlikte Türkiye Yazma Eserlerinin de bulunduğu İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde bulunan tefsir, hadis, kelim eserlerini mütalaa etmişlerdir.

1960 senesinde Prof. M. Tayyip Okıç'ın danışmanlığında "Kur'an Tefsiri'nin Doğuşu ve Buna Hız Veren Amiller" isimli doktora tezini tamamlayıp Dr. unvanını alır. Doktora jürisinde Şakir Berki Hoca (1915- 1988) da vardır.

Türkiye'nin ekonomik imkânlarının yetersiz olduğu bu dönemde doktora çalışması yapmak, alanda çalışan hocaların az olması ve yine başvuru kaynaklarının yeterli olmaması sebebiyle çok zordu. Nitekim o yıllarda ilmî çalışma yapanların hangi şartlarda çalıştığını az da olsa anlayabilmek için Cerrahoğlu'nun şu sözleri dikkat çekicidir. *"Doktora tezimi çalışırken, tefsirin doğuşu meselesinde haklı olarak ilk kaynak Taberî Tefsiri idi. Benim en mühim kaynağımdı o. Fakat kütüphanedeki Taberî Tefsiri Bulak'ta 1200'li yıllarda basılmış, karınca duası gibi, ayetin numarası belli değil, ayetler belli değil, öyle bir tefsir. Ben o tefsiri tarayarak çalıştım. Sonradan Mısır'dan getirttiğim Taberî Tefsîri'nde numaralar var, ayet numaraları var, her şey belli, hadisleri tahrir ediyor, ne kadar güzel. Hafız da değilim, hafız olsam, ayeti okur, nerede olduğunu bilirim. O günkü imkânları düşünün, bugünkü imkânları düşünün. Elinizin altında gayet güzel kitaplar, bilgisayarlar, yapılmış bir sürü tez örneği var. Fakat buna rağmen çalışma biraz az gibime geliyor."*⁸

Cerrahoğlu, Tunus büyükelçiliği ile Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dekanlığı arasında varılan bir mutabakat neticesinde 1963-1965 yılları arasında Talat Koçyiğit, Mehmet Maksutoğlu (1939-) ve Selim Biçer'le birlikte İtalya üzerinden önce Venedik oradan Roma'ya, Roma'dan da

⁸ Sadık Kılıç - Şehmus Demir, "Prof. Dr. İsmail Cerrahoğlu ile 'Hayat Tecrübesi' Üzerine Bir Söyleşi", 238.

Tunus'a gider. Cerrahoğlu'nun Tunus'a gidişinin gayesi; bilgi ve görgüsünü artırmak, Arapça ve aynı zamanda Fransızcasını geliştirmek ve doçentlik tezi için de araştırma yapmaktır. Doçentlik için Taberi Tefsiri üzerine çalışmayı düşünen, fakat Tunus ve Kayrevan şehirlerindeki kütüphane araştırmaları sırasında, tefsirinin nüshalarını bulduğu yeni bir müfessir "Yahya b. Sellâm"(ö. 200/815) üzerine çalışmaya karar verir. Bu kararı vermesinde, babası Tunus ulemasından Tâhir b. Âşûr (1879-1973) ile de tanışma imkânı bulduğu, derslerinden istifade ettiği Muhammed Fadıl b. Âşûr'un (1909-1970) da etkisi olmuştur.

Cerrahoğlu ve arkadaşları Tunus'ta buldukları süre boyunca kütüphane araştırmalarının dışında akşamları Habib Burgiba Yaşayan Diller Enstitüsü'nde Arapça ve Fransızca, gündüzleri de Tunus İlahiyat Fakültesinde Maliki Ahmed b. Milâd'ın (ö.1987) hadis ve tefsir, Hanefi Muhtâr b. Mahmûd'un kelam, Arab el- Mâcirî'nin tefsir, Maliki Muhammed eş-Şâzelî en-Neyfer'in (1911-1997) hadis ve tefsir derslerine katılarak Tunuslu birçok ulemadan istifade etme imkânı bulurlar. Cerrahoğlu ve arkadaşları yaptıkları bu ilmî çalışmalar dışında, kaldıkları talebe yurdundaki Tunuslu ve Afrikalı öğrencilerle güzel dostluklar da kurmuşlardır. Özellikle Türkleri çok seven Hanefi Tunuslular tarafından zaman zaman evlerinde ağırlandı ve onları ağırlayan bu insanlar üzerinde güzel intibalar bırakmışlardır. Bu arada kendilerine tanınan talebe statüsüyle Tunus'u gezip tanıma imkânı da bulmuşlardır. Fakat yeterli burs alamadıkları için yaşadıkları mali sıkıntılar sebebi ile 24 ay kalacakları Tunus'tan 20 ayın sonunda dönmek mecburiyetinde kalmışlardır.

1.2. Doçentlik ve Profesörlük Dönemi

Cerrahoğlu, Tunus'ta bulunduğu sırada ön çalışmasını yaptığı, daha sonra hocası Muhammet Tayyip Okiç'in danışmanlığında hazırladığı "Yahya b. Sellâm ve Tefsirdeki Metodu" teziyle 1967 senesinde Doçentlik unvanını almıştır. Bu arada 1968-1969 yılları arasında yaklaşık iki sene boyunca ayda bir gün Kayseri Yüksek İslam Enstitüsünde ders vermiştir.

O yıllarda Profesör olabilmek için ikinci bir Batı dili gerekmektedir. Cerrahoğlu'nun batı dili Fransızca olduğundan ikinci dil olarak İngilizce öğrenmek ister. Fakülte içinde hocaların yurtdışına gönderilmeleri için cüzi bir bütçe vardır. O da İngiltere'ye bu imkânla gitmiş ve yaklaşık bir yıl kalmıştır. Bu süre içerisinde sabahları İngilizce kursuna devam etmiş, öğleden sonraları da British Museum'un kütüphanesinde araştırmalar yapmıştır.

Cerrahoğlu Türkiye'ye döndükten sonra 1975 senesinde profesörlük unvanını almış ve bir yıl sonra Erzurum İslami İlimler Fakültesine iki yıllığına görevlendirilmiştir. Erzurum İslami İlimler Fakültesi'nde henüz profesör öğretim üyesi bulunmadığından öğretim üyesi olarak geldiği Erzu-

rum'da bir hafta sonra dekan olarak atanmıştır. Bu dönemde Tayyip Okıç ve Muhammed Hamidullah (1908-2002) hocalar da Erzurum'dadırlar. Cerrahoğlu, 20 ay sürdürdüğü Dekanlık görevinden yaşadığı bazı olumsuzluklar nedeni ile istifa etmiştir. Erzurum'da kalan 3-4 aylık görev süresini de öğretim üyesi olarak tamamlamış ve 1978'de kadrosunun olduğu Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesine geri dönmüştür.

Yumuşak bir karaktere sahip olduğu için daha sonraki zamanlarda kendisine teklif edilen idari görevleri nazikçe reddetmiş ve bu hususta şunları söylemiştir:

“ Ben idareci olamam, idareci icabında kırıcı olacak. Böyle yapamayacaksan görevi reddedeceksin. Bu işleri ebline vermek lazım, ebli değilsen yapamazsın... Zamana ve zemine göre girilen işten bir netice almak gerekir. Ama bu zamanda netice alma imkânı yok...”⁹

Benzer gerekçelerle kendisine teklif edilen Diyanet İşleri Başkanlığı ve seçildiği Din İşleri Yüksek Kurulu Üyeliği görevlerini de reddetmiştir. Ayrıca yine hemşehrilerinin milletvekilliği teklifini kabul etmemiştir.

1.4. Emeklilik dönemi

Cerrahoğlu 1996 yılında hayatının büyük bölümünü geçirdiği, ayaklarının kendisini otomatik olarak götürdüğü Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden 67 yaşında emekli olmuştur. Emeklilikten sonra, on sene kadar Yüksek lisans, Doktora derslerine girmeye devam etmiştir. Emekliliğinin hemen ardından kardeşini kaybetmesi, onun ardından da annesi ve eşinin rahatsızlıkları sebebiyle yapmak istediği çalışmaları maalesef dilediği gibi yapamamıştır. Bundan dolayı emeklilikten sonra yeni nesillerin faydalanabilmesi için zengin kütüphanesini Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesine bağışlamıştır. Eşinin vefatından sonra 1949 senesinden beri yaşadığı Ankara'dan ayrılıp memleketi Hendek'te inzivaya çekilmiştir. Hemşehrileri tarafından Hendek'te bulunan bir ilkokul ve İmam-Hatip Lisesine İsmail Cerrahoğlu ismi verilmiştir. Hocamızın iki kız, bir erkek çocuğu ve altı tane torunu vardır.

2. İlmî çalışmaları

İsmail Cerrahoğlu Cumhuriyet tarihinin ilk İlahiyat Fakültesinin, ilk akademisyenlerinden olmasının getirdiği sorumluluk duygusuyla yazdığı eser ve makalelerinde alanındaki eksiklik ve ihtiyaçları gidermeye çalışmıştır. Ona göre Kur'an insanı her iki âlemde saadete ulaştırmayı ana gaye

⁹ Ömer Özsoy - M. Akif Koç, “İhtiyat, İntizam ve İnziva Dolu Bir Hayat (Prof. Dr. İsmail Cerrahoğlu)”, *İslamiyat/Kitâbiyat Bülten* 6 (Ocak-Mart 2003): 9.

edinmiştir. Bu sebeple okunmasını ve üzerinde düşünülmesini emreden (Mü'minûn 23/68, Sâd 38/29, Muhammed 47/24),bu işi yapmayanları da zemmeden (Nisâ 4/78, İsrâ 17/45-46), Peygamberini kendisini açıklamakla görevlendiren (Nisâ 4/105, A'râf 7/79, İbrâhim 14/4, Nahl 16/44, 64, Kıyâme 75/19) Kur'an'ın, tefsire ihtiyacı olduğu apaçık ortadadır. Tefsir, müfessirin ve toplumun durumunu aynen aksettiren bir ayna gibidir.¹⁰ Bu yönüyle tefsirler, Kur'an'ı açıklamakla kalmaz aynı zamanda yapıldığı dönemin sosyal, kültürel, ekonomik, ilmî ve tarihi yapısı hakkında bilgi verir.

Çalışmalarının büyük bölümünde henüz kendi döneminde yeterince çalışılmamış tefsir tarihi ve tefsir usûlü konularına ışık tutmayı hedefleyen Cerrahoğlu telif ettiği kitap ve makalelerinde, döneminin zor şartlarına rağmen elinden geldiğince orijinal çalışmalar yapmıştır.¹¹ Özellikle tefsir eserleri ve müfessirleri tanıtımı ve değerlendirmeleri bu alanda çalışma yapacaklar için rehber niteliğindedir.

O, yaşadığı dönemin şartlarında gelecek nesillerin de istifadesini gözeterek eserlerini telif etmiştir. Cerrahoğlu Tefsir Tarihi adlı eserinin önsözünde “Kur'an-ı Kerim tefsirinin, başlangıçtan günümüze kadar ki tekâmül ve gelişmesini, ona layık bir üslup ve muhtevayla anlatmaya çalıştığımız bu eserimizde iyi niyet ve samimiyet asıl ise de, onun gözden kaçan, zühûl eseri olan ve beşeri aczimize yüklenebilecek kaymalardan tamamen korunmuş olduğu iddiasında değiliz. Bu noksanlıklar ve hatta hatalar, ehil olan kimseler tarafından yapılacak ikaazlar ve hatırlatmalarla giderilecektir. Her yönü ile mükemmel ve tam eserler meydana getirmek, insan için ilk gaye ise de bunu başarmak maalesef çok defa mümkün olamamaktadır. Zaman, mekân ve hayat şartları ve şu andaki vasıtalar bu hususu engelleyen en mühim amiller olmaktadır. Burada akla şöyle bir soru gelmektedir. O halde mükemmel bir eser meydana getiremiyoruz diye, eser yazmaktan vaz mı geçilmelidir? Kanaatimce, noksan ve eksik olacak diye bir eseri yazmamaktansa, bunu noksan ile beraber ortaya koymak ilim namına bir kazançtır. Zira eksik ve kusurların gelecek nesilleri teşvik edip, onlar tarafından tamamlanacağını düşünerek, bu naçiz eserimi sunmaya çalıştım...”¹² Sözleri ile mütevaziliğini ve gelecekte bu alanda çalışma yapacaklardan beklentilerini ortaya koymaktadır.

Öğrencilerine her zaman “İslami ilimler ve İslami ahlakla mücebbez olarak milletimize ve dinimize faydalı birer unsur olmalarını”¹³ öğütlemiştir. İsmail Cerrahoğlu Türkiye'deki tefsir çalışmaları hakkındaki değerlendirmesini ve genç ilahiyatçılara tavsiyelerini şöyle ifade eder: “Ben öncelikle artık yaşım, rahatsızlıklarım, ilahiyat camiasından olmasa da bilim çevrelerinden uzaklaşmam sebebiyle ve bilgisayar teknolojisi

¹⁰ Cerrahoğlu, *Tefsir Usûlü*, 229.

¹¹ Eserlerin tasnifi yapılırken İsmail Cerrahoğlu'nun şahsi arşivinden ve Gökhan Atmaca'nın “İsmail Cerrahoğlu ve İlmî Çalışmaları” adlı çalışmasından faydalanılmıştır. Bk. Gökhan Atmaca, “İsmail Cerrahoğlu ve İlmî Çalışmaları”, *Usûl Dergisi* 1/21 (2014): 166-175.

¹² Cerrahoğlu, *Tefsir Tarihi*, 9.

¹³ Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi 1967 Mezunları, *Kürsü* (Ankara, 1967), 19.

hakkında bilgim olmadığı için, maalesef güncel çalışmalarını takip edemiyorum. Ama güzel çalışmalar yaptığınızı, bu sabada çok yayın yapıldığını müşabede edebiliyorum. Yalnız çalışmaların çokluğu bir yönden sevindirici ama değerlendirme açısından zor. Sahamızda evvela temelin oturması ve ana konularda fikir birliği yapılması gerekli. Fikir, eser çeşitliliği zenginliktir. Fakat bu çalışmaların sahasında güvenilir âlimlerden oluşan bir heyet tarafından değerlendirilmesi faydalı olur. Anadolu'daki, İstanbul'daki kütüphanelerimizde Tefsir ve Kur'an ilimleriyle ilgili yazma eserler mevcut. Bunlar tertip edilip, gözden geçirilip ehlinin bilgisine sunulabilse. Bunlar yapılacak çalışmalarda anahtar olacaktır. Mabir ve çalışkan nesiller tarafından kendimizle ilgili, tarihi birikimimizle ilgili, özümüze ilgili araştırmalar yapmanın ve yoğunlaşmanın faydalı olacağı kanaatindeyim.”¹⁴

2.1. Telif Kitapları

-Kur'an-ı Kerim Tefsirinin Doğuşu ve Buna Hız Veren Amiller, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara 1968.

Cerrahoğlu'nun 1960'da doktora için hazırladığı tezin basılmış halidir. Bu eser daha sonra yazılacak olan Tefsir Usulü ve Tefsir Tarihi kitaplarına temel oluşturmuştur.

-Yahya İbn Sellâm ve Tefsirdeki Metodu, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara 1970.

Cerrahoğlu'nun doçentlik tezinin basılmış halidir. Bu eser tefsir alanında, matbu olmayan, tam olarak nüshaları bile mevcut olmayan bir eser üzerinde akademik çalışma yapılması açısından önemli bir örnek olmuştur.

-Tefsir Usûlü, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara, 1971, 1976, 1979; Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1983, --31.baskı 2018

Kur'an Tarihi, Kur'anî İlimler ve Tefsir Tarihi olmak üzere üç bölümden oluşan bu eser Türkiye'de tefsir usulü konusunda derli toplu olarak kaleme alınan ilk eserdir. Cerrahoğlu'nun Tefsir Usûlü kitabı, İlahiyat Fakültelerinde ders kitabı olarak okutulması ve daha sonra bu konuda yapılan çalışmalara temel teşkil etmesi bakımından dikkat çekicidir.¹⁵

-Din Bilgisi, MEB Devlet Kitapları, 1976, (Prof. Dr. Talat Koçyiğit ve Doç. Dr. Mücteba Uğur ile birlikte, Orta I, II, III. sınıflar için.)

¹⁴ Hatice Teber, “İsmail Cerrahoğlu ile Türkiye'deki Tefsir Çalışmaları Üzerine”, 239-240.

¹⁵ Bk. Süleyman Karacelil, *Tefsir Usûlünün Yapısı ve İşlevi*, (Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010), 81, Zeynep Yılmaz, *Tefsir Usulü Alanında Telif Edilmiş Türkçe Eserler Üzerine Bir Değerlendirme*, (Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013). 53.

-*Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri* I. Cilt, (Prof. Dr. Talat Koçyiğit ile birlikte) Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1984, 1985.

-*Tefsir Dersleri*, MEB Devlet Kitapları, Ankara, 1985, (İmam-Hatip Liselerinin XI-XII. Sınıfları için, Yrd. Doç. Dr. Şevki Saka ile birlikte.)

-*Tefsir Tarihi*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2 cilt, Ankara 1988; Fecr Yayınevi, Ankara, 1996, 2005 tek cilt.

Tefsir Tarihi kitabıyla alanında önemli bir eksiği gideren Cerrahoğlu bu eseri yazma sebebini ön-sözünde şöyle dile getirir. “*Ellî seneye yakın bir zamandan beri İlahiyât Fakülteleri ve Yüksek İslâm Enstitülerinde verdiğim tefsir, tefsir usûlü ve tefsir tarihi derslerim esnasında müşâbede ettiğim husus, tefsir tarihi alanında yeterli araştırmaların yapılmamış olmasıdır. Hem bu eksikliği gidermek hem de değerli öğrencilerimize ufak bir yardım sunmak ve ilerideki çalışmalarında mütevâzî bir rehber olmak ve diğer din kardeşlerimizin de ilmî meraklarını gidermek için, bu nâciğ eserimi sunmaktan bahıtyarlık duymaktayım.*”¹⁶ Cerrahoğlu kendi ifadesiyle, bu eseri ile tefsir tarihi binasının ana çatısını teşkil etmeye çalışmıştır. Gelecek kabiliyetli nesiller bu ana binanın eksikliklerini tamamlayacaklardır.¹⁷

-*Kur'an-ı Kerim'den Öğütler*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara,1991.

-*Kur'an-ı Kerim Nasıl Bir Kitaptır? Nasıl Anladılar? Nasıl Anlıyoruz? Nasıl Anlamalıyız?* Altın Kalem Yayınları,1993.

Diyanet Dergisinde bir makale¹⁸ olarak yayınlanan bu eser daha sonra Kur'an hakkında özet bilgi sunan bir risale şeklinde basılmıştır.

2.2. Tahkikleri

-*Kitâbu'l-İlel ve Ma'rifetü'r-Ricâl*, (Prof. Dr. Talat Koçyiğit ile birlikte, tahkikli neşri yapılmıştır.) Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara,1963.

Ahmed b. Hanbel'in (ö.164/241) bu eseri ilk 'ilel kitaplarından biridir. Cerrahoğlu, Talat Koçyiğit'le Ayasofya Kütüphanesinde birlikte çalışmaları sırasında dikkatlerini çeken eser üzerinde 1960 senesinde çalışmaya başladıkları nüshanın çok tahrip olması nedeniyle farklı nüshalardan da karşılaştırma yaparak eserin tahkikli neşrini yapmışlardır. Eserin birinci cildi tamamlanınca 1963'te Ankara

¹⁶ Cerrahoğlu, *Tefsir Tarihi*, 7.

¹⁷ Cerrahoğlu, *Tefsir Tarihi*, 8.

¹⁸ İsmail Cerrahoğlu, “Kur'an-ı Kerim Nasıl Bir Kitaptır, Nasıl Anladılar, Nasıl Anlıyoruz, Nasıl Anlamalıyız?” *Diyanet Dergisi* 27/4 (Ekim 1991): 7-22.

Üniversitesi İlahiyat Fakültesi tarafından basılmıştır. Bu eserin tamamı daha sonra iki cilt halinde 1987 yılında İstanbul'da basılmıştır.

-*Kitâbu't-Teysîr fî Kavâ'idî İlmi't-Tefsîr*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara 1989.

İzmir'in Gökçeköy nahiyesinden olan ve meşhur İsa Bey Camii muhitinde yetişmiş, tahsilini Mısır'da tamamlamış ve Celaleddin es-Suyuti'ye de hocalık yapmış bir Türk olan Muhyiddin el-Kâfiyeci'nin (ö.879/1474) "Kitâbu't-Teysîr fî Kavâ'idî İlmi't-Tefsîr" adlı yazma eserinin elde bulunan nüshaları karşılaştırılarak yapılan tahkik ve tercümesidir.

2.3. Tercümelere

-Şeyh Muhammed Abduh, "Tefsire Mukaddime", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5/1-4 (1956): 183-188.

-Muhammed Hamidullah, "el-İlaf veya İslam'dan Önce Mekke'nin İktisadi-Diplomatik Münasebetleri", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10 (1961): 213-222.

-Taha et-Tekriti Selim, "Avrupalılar İlim Almak İçin Endülüs'e Heyetler Göndermişlerdi", *Diyanet Dergisi* 7/ 75-76 (1968): 184-188.

-Muhyiddin el- Kafiyeci, "Hoca ve Talebe Münasebetleri", *Diyanet Dergisi* 8/ 82-83 (1969): 101-105.

2.4. Makaleleri

Cerrahoğlu'nun Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, İslami İlimler Enstitüsü Dergisi, Atatürk Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi, Vakıflar ve Diyanet Dergilerinde, müfessir ve tefsirlerinin tanıtım ve değerlendirmeleri, Kur'ân ve Tefsirle ilgili konu ve kavramlar üzerine kaleme aldığı, tespit edip ulaşabildiğimiz makaleleri şunlardır:

-"Tefsir ve Hadis Kitabetine Karşı Peygamber ve Sahabe'nin Durumu", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9 (1961): 39-45.

-"Muhyiddin el-Kâfiyeci ve 'et-Teysîr fî Kavâ'idî İlmi't-Tefsîr' Adlı Risalesi", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10 (1962): 127-132.

-"Kur'an-ı Kerim ve Sâbiiler", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10 (1962): 103-116.

-"Kur'an-ı Kerim'in Tefsirine Duyulan İhtiyaç", *Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisi* 1/5 (1962): 6-11.

-"Tefsir Sahasında İsrâiliyât'a Kısa Bir Bakış", *Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisi* 1/6 (1962): 8-11.

-"Tefsir Sahasında İsrâiliyât'a Kısa Bir Bakış II", *Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisi* 1/7 (1962): 6-9.

-“İslâmiyet ve Oruç”, *Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisi* 2/1-2 (1963): 6-8.

-“Sahabiler”, *İslam Dergisi* 6/10 (1963): 3-12.

-“Sahabiler”, *İslam Dergisi* 6/11 (1963): 341-342.

-“Tefsir Sahasında İsrâiliyât’a Kısa Bir Bakış III”, *Diyanet İlmi Dergi* 2/3-4 (1963): 3-6.

-“Kur’an-ı Kerim ve Hanîfler”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11 (1963): 81-92.

-“Abdurrezzâk İbn Hemmâm ve Tefsiri”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 15 (1967): 99-111.

-“Vücûhu’l-Kur’âna Dâir Bilinmeyen Yeni Bir Eser”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 15 (1967): 113-120.

-“İslam’ın Süratle Yayılış Sebepleri”, *Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisi* 7/72-73 (1968): 108-110.

-“Muhammed İbn Cerir et-Taberî ve Tefsiri”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 16 (1968): 79-101.

-“Kur’an-ı Kerim ve Müslümanlar”, *Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisi* 7/74 (1968): 139-169.

-“Hz. Muhammed’in En Büyük Mucizesi Kur’ân-ı Kerim”, *Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisi* 7/68-69 (1968): 15-20.

-“Ali İbn Ebî Talha’nın Tefsir Sahifesi”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17 (1969): 55-82.

-“Asrımızdaki Tefsir Hareketlerine Umumi Bir Bakış”, *Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisi* 8/86-87 (1969): 202-205.

-“Asrımızdaki Tefsir Hareketlerine Umumi Bir Bakış II”, *Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisi* 8/88-89 (1969): 263-271.

-“Asrımızdaki Tefsir Hareketlerine Umumi Bir Bakış III”, *Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisi*, 8/90-91 (1969): 327-334.

-“Sufyân b. Sa’id es-Sevrî ve Tefsiri”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 18 (1970): 23-34.

-“İbn Ebi Hâtim ve Tefsiri”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 18 (1970): 35-45.

-“Asrımızdaki Tefsir Hareketlerine Umûmî Bir Bakış IV”, *Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisi* 9/92-93 (1970): 5-13.

-“Kur’an Tefsirinde Şiirden Faydalanma”, *Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisi* 9/94-95 (1970): 69-72.

- “Kur’an-ı Kerim’de İktisad Esasları”, *Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisi* 9/96-97 (1970): 131-139.
- “Abdullah İbn-i Mesud ve Tefsirdeki Yeri”, *Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisi* 9/98-99 (1970): 202-204.
- “Kur’ân-ı Kerimde Oruç”, *Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisi* 9/100-101 (1970): 263-271.
- “Kur’an-ı Kerim’de Hac”, *Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisi* 9/102-103 (1970): 361-371.
- “Peygamberimiz ve En Büyük Mu’cizesi Kur’an-ı Kerim”, *Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisi* özel sayı (1970): 46-50.
- “Bazı Sûrelerin Başlangıç Harfleri”, *Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisi* 10/104-105 (1971): 13-18.
- “Bazı Sûrelerin Başlangıç Harfleri”, *Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisi* 10/106-107 (1971): 76-81.
- “Bazı Sûrelerin Başlangıç Harfleri”, *Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisi* 10/108-109 (1971): 165-168.
- “Hazreti Peygamber’in Doğum Yıldönümünün Düşündürdükleri”, *Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisi* 10/108-109 (1971): 160-164.
- “Büyük Selçuklu İmparatorluğunun Yükselme Devrinde Tefsir Faaliyetleri”, *Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisi* 10/110-111 (1971): 263-273.
- “Abdullah İbn Abbas ve Tefsir İlmindeki Yeri”, *Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisi* 11/2 (1972): 74-83.
- “Tabüilerin Tefsir İlmine Hizmetleri”, *Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisi* 11/3 (1972): 152-156.
- “Hicrî II. ve III. Asırlarda Tefsir Faaliyeti”, *Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisi* 11/4 (1972): 203-209.
- “İbn Hibbân ve Tefsiri”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 19 (1973): 49-57.
- “Ebu’s-Suûd ve Tefsiri”, *Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisi* 13/4 (1974): 195-203.
- “Kur’an’da İnsanın Yaratılış Sahnesinin Düşündürdükleri”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 20 (1975): 85-95.
- “Ye’cüc-Me’cüc ve Türkler”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 20 (1975): 97-125.
- “Batı’da Kur’ân Tetkikleri”, *Vakıflar Dergisi* 11 (1976): 323-342.
- “Tefsirde Mukâtil İbn Süleyman ve Eserleri”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 21 (1976): 1-35.
- “İbn Hişam ve Siresindeki Garîbu’l-Kur’ânı”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam İlimleri Enstitüsü Dergisi* 3 (1977): 1-28.

-“Fahrüddîn er-Râzî ve Tefsiri”, *Atatürk Üniversitesi İslâmî İlimler Fakültesi Dergisi* 2 (1977): 7-57.

-“Eşsiz İnsan, Kıymetli Hoca Prof. M. Tayyip Okiç’i Kaybettik”, *Atatürk Üniversitesi İslâmî İlimler Fakültesi Dergisi* 2 (1977): 1-5.

-“Tefsir’de Atâ b. Ebi Rabâh ve İbn Abbâs’dan Rivâyet Ettiği Garibü’l Kur’an’ı”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 22 (1978): 17-104.

-“Tefsirde Mücâhid ve Ona İsnad Edilen Tefsir”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 23 (1978): 31-50.

-“Prof. M. Tayyip Okiç, Prof. M. Tayyip Okiç’in İlmî çalışmaları ve Eserleri”, Tayyip Okiç Armağanı, *Atatürk Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi* (1978): 9-29.

-“es-Sa’lebi ve Tefsiri”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslami İlimler Enstitüsü Dergisi* 4 (1980): 55-60.

-“Garânik Meselesinin İstismarcıları”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 24 (1981): 69-91.

-“İbn Kesîr ve Tefsiri”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 25 (1981): 45-69.

-“Kâdi ‘Abdu’l-Cebbâr ve “Tenzîhu’l-Kur’ân ‘ani’l-Matâ’in” Adlı Eseri”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslami İlimler Enstitüsü Dergisi* 5 (1982): 55-61.

-“Zamahşerî ve Tefsiri”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 26 (1983): 59-96.

-“Kadı Beydavî ve Tefsîri”, *Diyanet Dergisi* 19/1 (1983): 3-14.

-“Abdurrahmân İbnu’l-Cevzi ve “Zâdu’l-Mesir fi İlmî’t-Tefsir” Adlı Eseri”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 29 (1987): 127-134.

-“Şeyhulislam Arif Hikmet ve Medine-i Münevvere’de Kurduğu Kütüphane”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 30 (1988): 111-129.

-“Oryantalizm ve Batıda Kur’an ve Kur’an İlimleri Üzerine Araştırmalar”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 31 (1989): 95-136.

-“Hac’cın Amacı ve Hikmetleri”, *Diyanet Dergisi* 27/3 (1991): 13-22.

-“İslam’da Ailenin Önemi ve Aile Müessesemizdeki Erozyon”, *Diyanet Dergisi* 27/2 (1991): 15-24.

-“Kur’an-ı Kerim Nasıl Bir Kitaptır, Nasıl Anladılar, Nasıl Anlıyoruz, Nasıl Anlamalıyız?”, *Diyanet Dergisi* 27/4 (1991): 33-53.

-“Peygamberimizin Örnek Ahlakı ve İnsanî Esaslar”, *Diyanet Dergisi* 28/1 (1992): 29-40.

-“Kur’ân-ı Kerim’in Öngördüğü Adalet Esasları”, *Diyanet Dini-İlmi-Edebi Dergi* 29/2, (1993): 17-30.

-“Camilerimiz”, *Diyanet Dergisi* 34 (1993): 4-8.

-“Vefatının 20. Yılında İlahiyatçıların Tayyip Hocası”, *Diyanet Dergisi* 74 (1997): .22-25.

-“Kur’ân-ı Kerim Nasıl Bir Kitaptır, Nasıl Anladılar, Nasıl Anlıyoruz, Nasıl Anlamalıyız?”, *Diyanet İlmi Dergi* 43/2 (2007): 7-22.

2.5. Kitap Tanıtımları

-“Hasan Husni Abdul-Wahhab, Warakat’an’l-Hadareti’l-Arabiyya”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 14 (1966): 295.

-“Ahmet Bekir, Historie de l’Ecole Malikite en Oriend Jusqu’a la Fin du Moyen Age”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 14 (1966): 301.

-“Muhammed el-Fâdil İbn Âşûr, et-Tafsîr ve Ricâluhu, Menşûrâtu’l-Lugâti-Darû’l-Kutubi’s-Şar-kiyya, Tunus, 1966”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 16 (1968): 203-218.

-“Hâlid Abdurrahmân el-Ak, Usûlu’t-Tasîr li Kitâbillhi’l-Munîr, Dımaşk 1969, Tahkik: Dr. Muhammed Ebi’l-Yusr Abidin”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17 (1969): 329-331.

-“Dr. Muhsin Abdulhamit, er-Râzî Müfessiren, Bağdat 1974”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 21 (1976): 411-414.

-“Nevâsihu’l-Kur’ân, Tahkik: Muhammed Eşref ‘Ali el-Milbârî, el-Medinetu’l-Munavvara 1404/1984”, *Diyanet Dergisi* 23/3 (1987): 53-56.

-“Ebû Ca’fer Ahmed b. Ali b. Ahmed b. Halef el-Ensârî, İbnu’l-Baziş (ö.540/1145), Kitâbu’l-İkna’ fi’l-Kıraâti’s-Sebil, Tahkik: Dr. Abdu’l-Mecid Katâmiş, Dımaşk 1403/1983, I-II”, *Diyanet Dergisi* 23/4 (1987): 57-59.

-Ebu’l-Ferec Abdurrahmân İbnu’l-Cevzî (510-597/1116-1201), Nevâsihu’l-Kur’ân, Tahkik: Muhammed Eşref Ali el-Milbârî, el-Medinetu’l-Münevvara 1404/1984”, *Diyanet Dergisi* 23/3 (1987): 53-56.

-“el-İmâm el-Mukrî Ebû Amr Osmân b. Saîd ed-Dânî el-Endelûsî(ö.444/1052), el-Muktefâ fi’l-Wakfî ve’l-İbtidâ, Tahkik: Dr. Yusuf Abdurrahmân el-Mar’aşlı, Beyrut,1984”, *Diyanet Dergisi* 24/1 (1988): 93-95.

-“Dr. Ahmed b. Nâsır el-Hamd, İbn Hazm ve Mevkifuha mine’l-İlahiyat, Riyad 1986”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 30 (1988): 355-358.

-“Dr. Ahmed b. Atiyye b. Ali el-Gâmidî, el-Beyhaki ve Mevkîfuhu mine'l-İlahiyat, Medine 1982”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 30 (1988): 359-361.

-“Şihabuddin Ebu's- Senâ Mahmud b. Abdillâh b. Âlûsî, Arif Hikmet, Hayatuhu ve Meâsiruhu ev “Şeyhu'n-Nagam fî Tercimeti Şeyhulislâm Arifi'l-Hikem, Tahkik: Dr. Muhammed el-Pyd el-Hatrâvî, Dımaşk 1983”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 30 (1988): 351-354.

-“Ahmed Salih Muhâyirî, Tefsiru Süfyan b. Uyeyne, Medine 1983”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 31 (1990): 487-490.

-“Eş-Şeyh Hûd b. Muhakkem el-Huvvârî, “Tefsîru Kitâbillâhi'l-Aziz”, Tahkik edip notlar ilave ederek neşreden, Belhadj b. Sa'îd Şerîfî. Dâru'l - Garbi'l- İslâmî (Beyrut) 1990, I-II”, *Diyanet İlmî Dergisi* 29/1 (1993): 117-128.

-“Abdurrezzâk b. Hemmam es-San'ânî, “Tefsiru'l-Kur'âni'l-Aziz”, Tahkik: Dr. Abdulmu'ti Emin Kal'acî, Daru'l-Ma'rife, Beyrut,1991,(I-II)”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 24 (1995): 263-269.

-Editörlüğünü Mehmet Akif Koç ve İsmail Albayrak'ın yaptığı “Tefsire Akademik Yaklaşımlar I-II” Takrizi, (Ankara, Otto Yayınları, 2013), 15-17.

Bu yayınlanmış bilimsel nitelikli makale ve incelemelerinden başka İsmail Cerrahoğlu'nun Diyanet gazetesi, Diyanet Aylık Dergisi, Hakses, İslam Mecmuası, İslam Medeniyeti Mecmuası gibi çeşitli dergi ve mecmualarda da yayınlanmış pek çok yazısı bulunmaktadır.

2.6. Yönettiği Tezler

Cerrahoğlu ülkemizde tefsir alanına sadece yazdığı eserleri ile değil yetiştirdiği öğrencileri ile de büyük katkılarda bulunmuştur. Danışmanlığını yaptığı yüksek lisans ve doktora tezlerini hazırlayan öğrencilerinin çoğu günümüzde ilahiyat ve tefsir alanında isim yapmış değerli hocalarımızdandır.¹⁹ Danışmanlığını yaptığı tezler genelde tefsir ilmine katkıda bulunmuş müfessir ve tefsirleri, ya da Kur'an ilimleri ve kavramları üzerine yapılmıştır. Cerrahoğlu'nun danışmanlığını yaptığı tespit edebildiğimiz yüksek lisans ve doktora tezleri şunlardır.²⁰

¹⁹ Bu değerli hocalarımızdan Orhan Karmış(1937-2001), Salih Akdemir(1950-2014), Mevlüt Güngör(1949-2013), Şevki Saka(1940-2019) hakkın rahmetine kavuşmuşlardır. Allah'ın rahmet ve mağfireti merhum hocalarımızın üzerine olsun.

²⁰ Türkiye Diyanet Vakfı/İSAM, “İlahiyat Fakülteleri Tezler Kataloğu Veri Tabanı”, erişim: 20 Eylül 2019, <http://www.isamveri.org>.

2.6.1. Yüksek Lisans Tezleri

- Halil Altuntaş, “*Abmed b. Ali el-Bagavi’ye ait Kitab-u Vucub-i i’rabi’l Kur’an*”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1989.
- Emrullah İşler, “*Muhasibi ve Fehmu’l-Kur’an’ı*”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1989.
- Zekeriya Yılmaz, “*Kur’an-ı Kerim’de Hile Kavramı*”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1989.
- Cemalettin Özdemir, “*Şah Veliyyullah Ahmed İbn Abdürrahim ed-Deblevi (114-176/1704-1763) Hayatı, Eserleri ve Fikirleri*”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1990.
- Ali Rıza Kenanoğlu, “*Ferîsteoğlu’nun (Lugat-ı Kanun-ı İlahî) Adlı Eserinin Garibu’l-Kur’an Yönünden İncelenmesi*”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1992.
- İlhami Turan, “*Kur’an’da Mağfiret Kavramı*”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1992.
- Ali Tuna, “*Ebu’l Kelam Azad ve Tefsirdeki Metodu*”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1993.
- Mesut Okumuş, “*Muhammed İzzet Derveze ve Tefsir’deki Metodu*”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1994.
- Burhanettin Dönder, “*Kur’an’da Adalel*”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1994.
- Aytekin Akçin, “*Kur’an’ın Aileye Bakışı*”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1994.
- İsmail Albayrak, “*İbn Atiyye ve Tefsiri: el-Muharraru’l-Vecîz*”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1994.
- Abdullah Feyzi Kocaer, “*Kur’an-ı Kerim’deki Yeminler*”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1994.
- Faruk Bozgöz, “*Kitap Ehli Hakkındaki Üç Ayetin Tefsiriyle İlgili Tarihi ve Semantik Bir Çalışma*”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1994.
- Refik Demir, “*Kur’an’da İyi İnsanın Araştırılması*”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1994.
- Abdullah Feyzi Kocaer, “*Kur’an-ı Kerim’deki Yeminler*”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1994.

-Şaban Karataş, “*Şia’ya göre Kur’an’ın Tabrihî Problemi*”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1994.

-Ali Rıza Gül, “*Kur’an’da Ticaret Ahlakı*”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1995.

-Mehmet Akif Koc, “*Âişe Abdurrahman (d. 1332/1913) ve Kur’an Tefsirindeki Yeri*”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1995.

-Gülen Acar, “*Kur’an-ı Kerim’de İhlas*”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1996.

-Muhammet Tasa, “*Hamid b. Ali b. İbrahim el-İmadiye Ait et-Tafsîl fi’l-Farkı Beyne’t-Tefsîr ve’t-Te’vil Adlı Eserin Tabkiki*”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1996.

2.6.2. Doktora Tezleri

-Orhan Karmış, “*Tefsir İliminde Te’vilin Yeri ve Önemi*”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1975.

-Ethem Levent, “*Hasan-ı Basri ve Tefsir İlimindeki Yeri*”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1978.

-Şevki Saka, “*Kur’an-ı Kerim’de Dâvet Metodu*”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1979.

-Mevlut Güngör, “*Cassas (ö. 370/981) ve Fıkhi Tefsiri*”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1981.

-Mustafa Akşit, “*Abdurrezzak İbn Hemmâm ve Tefsiri’ndeki Metodu*”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1981.

-Mehmet Sait Şimşek, “*el-Cabız ve Eserlerindeki Kur’an ve Tefsirine Ait Görüşleri*”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1984.

-Mustafa Çetin, “*Tefsirde Dirayet Metodu*”, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1984.

-Musa Kazım Yılmaz, “*Tabersî ve Tabatabâi’de İmamiye Tefsiri*”, Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 1985.

-İdris Şengül, “*Kur’an’ın Temel Prensipleri Işığında Kıssaların Tablil ve Değerlendirilmesi*”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1990.

-M. Fatih Kesler, “*Kur’an’da Ehl-i Kitap (Yahudiler ve Hristiyanlar)*”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1991.

-Ömer Özsoy, “*Kur’an’da Sünnetullah Kavramı*”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1991.

-Salih Akdemir, “*Hristiyan Kaynaklara ve Kur’an-ı Kerim’e Göre Hz. İsa*”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1992.

-Recep Şehidoğlu, “*Molla Fenari ve Tefsir Metodu*”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1992.

-Hikmet Akdemir, “*Mubammed İbnü Bedrüddin el-Münşi ve Tefsirdeki Metodu*”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1992.

-Ahmet Nedim Serinsu, “*Kur’an’ın Anlaşılmasında Esbab-ı Nüzûl’ün Rolü*”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1993.

3. İsmail Cerrahoğlu Hakkında Yapılan Çalışmalar

İsmail Cerrahoğlu hakkında yazılmış makale ve kendisiyle yapılmış pek çok mülakat bulunmaktadır. Bunlar şöyledir:

-Ömer Özsoy - M. Akif Koç, “İhtiyat, İntizam ve İnziva Dolu Bir Hayat (Prof. Dr. İsmail Cerrahoğlu)”, *İslamiyat, Bülten*, 6 (Mart 2003): 3-10.

-Mustafa Öcal, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi ve Dini Hayat*, (İstanbul: Ensar neşriyat, 2008), 3: 7-56.

-Sadık Kılıç, Şehmus Demir, “Prof. Dr. İsmail Cerrahoğlu ile ‘Hayat Tecrübesi’ Üzerine Bir Söyleşi”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 31 (2009): 217-238.

-Hatice Teber, “İsmail Cerrahoğlu ile Türkiye’deki Tefsir çalışmaları Üzerine”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 9/18 (2011): 233-240.

-Gökhan Atmaca, “İsmail Cerrahoğlu ve İlmi Çalışmaları”, *Usul Dergisi*, 21 (2014): 147-180.

-Harun Savut, Ayşenur Özbakkal, “Prof. Dr. İsmail Cerrahoğlu’nun Hayatı ve Eserleri”, *Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 4/2 (2017): 157-176.

-Cahit Karaalp, “Kur’an-ı Kerim Me’âl ve Tefsiri Adlı Eserin Tefsirdeki Metoduna Dair Bir İnceleme”, *Tefsir Araştırmaları Dergisi*, 3/1 (Nisan 2019): 1-23.

-Sakin Taş - Soner Aksoy, “İlme Adanmış Bir Ömür: Prof. Dr. İsmail Cerrahoğlu Hoca’yı Ziyaret ve İzlenimler”, *Tefsir Araştırmaları Dergisi*, 3/1 (Nisan 2019): 24-42.

-Mustafa Şentürk, “İsmail Cerrahoğlu’nun Tefsir Çalışmalarında Şarkiyât ve Müsteşriklere Yaklaşımları”, *Tefsir Araştırmaları Dergisi*, 3/1 (Nisan 2019): 43-65.

-Murat Kayacan, “İsmail Cerrahoğlu’nun Tâbiîn Dönemi Tefsiri ve İsrâiliyat Literatürüne Bakışının Analizi”, *Tefsir Araştırmaları Dergisi*, 3/1 (Nisan 2019): 66-84.

-Celal Kırca, “Prof. Dr. İsmail Cerrahoğlu: Bir İlmî Kişilik Portresi”, *Tefsir Araştırmaları Dergisi*, 3/1 (Nisan 2019):213-221.

Sonuç

İsmail Cerrahoğlu Türkiye’de 1933 yılında gerçekleştirilen üniversite reformuyla Dârulfünûn İlahiyat Fakültesi’nin kapatılmasından sonra 1949 yılında açılan Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nin ilk öğrencileri ve hocalarındandır. Bu fakültenin tefsir kürsüsünün ilk asistanı olarak 1956 yılında akademisyenlik hayatına başlayan hocamız, 1996 yılında emekliliğine kadar ve emekliliğinden sonra da bir süre ilahiyat öğrencilerine ders vermiş, alanında ilk olarak isimlendirilecek çalışmalar yapmıştır. Ana hatlarıyla vermeğe çalıştığımız Cerrahoğlu Hocanın hayatını, üzerinde çalışılacak eserlere ulaşma, alandaki hoca azlığı ve kaynak eserlerin günümüz şartlarında kolay kullanılabilir şekilde olmaması gibi zamanın zorluk ve imkânsızlıklarını da göz önüne alarak dikkatle gözden geçirdiğimizde, onun ömrünün her aşamasında ilimle iç içe olduğunu ve kendi alanında belirleyici rol oynadığını müşahede edebilmekteyiz.

Cerrahoğlu, çalışmalarında genelde Kur’an ilimleri ve tefsir sahasıyla ilgili bilgi birikimini yeni nesle aktarmayı tercih eden ve Türkiye’de İlahiyat camiasında tefsir denilince ilk akla gelen isimdir. O, 40 seneyi aşan hocalık döneminin birikimini tefsir alanında derli toplu ilk eserler olan Tefsir Usulü ve Tefsir Tarihi kitaplarında toplayarak bizlere takdim etmiştir. Makaleleri, tahkik ve tercümesini yaptığı tüm çalışmaları kendi ifadesiyle tefsir tarihi binasının ana çatısını teşkil etmek üzere yapılmıştır.

Cerrahoğlu’nun tefsir alanında yazdığı eserleri İlahiyat Fakültelerinde yıllarca ders kitabı olarak okutulmuş ve okutulmaya da devam edilmektedir. Bu eserler kendisinden sonra yazılacak eserlere kaynaklık etmiştir. O, ülkemizde tefsir alanında yazılı ve fikri çalışmaları yanında, yetiştirdiği öğrencileri ile de hürmete layık bir hoca olduğunu kanıtlamıştır. Akademisyen olsun ya da olmasın onun tedrisatından geçen öğrencilerinin gönlünde alçakgönüllülüğü, hoşsohbet ve nüktedanlığı, maddi ve manevi yardımları, ilgi ve alakası ile taht kurmayı başarmıştır. Yetiştirdiği öğrencileri bugün kıymetli eserler veren hocalarımız arasındadır. Bu sebeple Cerrahoğlu Hocanın, tefsir alanında çalışan tüm öğretim elemanları üzerinde hatta ilahiyat eğitimi alan her öğrenci üzerinde dolaylı olarak da emeği olduğu kabul edilebilir.

İsmail Cerrahoğlu’nun hayatını, talebesi Prof. Dr. Ömer Özsoy hocamız -onu yakından tanıyan bir öğrencisi olarak- “ihtiyat, intizam ve inziva dolu bir hayat” şeklinde çok güzel vasfetmiştir.

Cerrahoğlu hoca yaptığı her işte düzenli ve titizdir. Seneler sonra bile kendisini ziyaret eden öğrencilerinin isimlerini ve nereli olduklarını hatırlayacak kadar hafızası kuvvetlidir. Öğrencileri evlatları gibidir. Sıkıntılarında yardımcı olmaya çalışır. Evlenmek isteyen öğrencisi için Konya'ya yine öğrencisi olan kızı istemeye gidecek kadar öğrencileriyle ilgili, hoş sohbet, nüktedan, öğrencilerinin çocuklarına dede olacak kadar sevecen, kendisine mektup ve kart yollayanların her birine cevap verecek kadar da hatırsınastır. Şu anda 90 yaşında olmasına rağmen hafızası ve hatıraları halen yerindedir.

Öğrencilerine her zaman kendilerini İslami ilim ve ahlakla donatmalarını, yaptıkları her çalışmalarında milletimize ve dinimize faydalı olmayı göz önünde bulundurmalarını öğütlemiştir. Özellikle günümüz şartlarında kendimiz ve tarihi birikimimizle ilgili araştırmalara yoğunlaşmanın faydalı olacağı kanaatindedir.

Cerrahoğlu, ülkemizde Tefsir İlmi alanında yaptığı çalışma ve yetiştirdiği talebeleriyle her zaman kendisinden saygı ve hürmetle bahsedilecek bir şahsiyettir. Tanıma ve bilgilerinden faydalanma bahtiyarlığına eriştiğimiz değerli hocamız ve sevgili babam İsmail Cerrahoğlu'na, Yüce Allah'tan sağlıklı ve huzurlu bir yaşam, öğrencileri olan bizler için de, emanet ettiği ilmî mirasını taşımaya güç ve kuvvet niyaz ederiz.

Kaynakça

- Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi 1967 Mezunları. *Kiirsü*. Ankara, 1967.
- Atmaca, Gökhan. “İsmail Cerrahoğlu ve İlmi Çalışmaları”. *Usûl Dergisi* 1/21 (2014): 146-180.
- Cerrahoğlu, İsmail. “Prof. M. Tayyib Okıç”. *Prof. M. Tayyib Okıç Armağanı*. Ankara: Sevinç Matbaası, 1978.
- Cerrahoğlu, İsmail. *Tefsir Taribi*. 2 cilt. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1996.
- Cerrahoğlu, İsmail. *Tefsir Usûlü*. 22. Baskı. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2006.
- Cerrahoğlu, İsmail. “Kur’ân-ı Kerim Nasıl Bir Kitaptır Nasıl Anladılar, Nasıl Anlıyoruz, Nasıl Anlamalıyız”. *Diyanet Dergisi* 27/4 (Ekim 1991): 33-54.
- Çardaklı, Fatih - Erünsal, İsmail – Ülker, Mustafa Birol. *İlahiyat Fakülteleri Tezler Kataloğu (1953-2010)*. Ankara: İSAM Yayınları, 2012.
- Karacelil, Süleyman. *Tefsir Usûlü’nün Yapısı ve İşlevi*. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010.
- Kılıç, Sadık - Demir, Şehmus. “Prof. Dr. İsmail Cerrahoğlu ile ‘Hayat Tecrübesi’ Üzerine Bir Söyleşi”. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 31 (2009): 217-238.
- Öcal, Mustafa. “Prof. Dr. İsmail Cerrahoğlu”. *Tanıkların Dilinden Cumhuriyet Dönemi Din Eğitimi ve Dini Hayat*. 3 cilt. İstanbul: Ensar Neşriyat Yayınları, 2008.
- Özsoy, Ömer - Koç, M. Akif. “İhtiyat İntizam ve İnziva Dolu Bir Hayat: Prof. Dr. İsmail Cerrahoğlu”. *İslâmiyât/Kitâbiyât Bülten* 6 (Ocak- Mart 2003): 3-10.
- Teber, Hatice. “İsmail Cerrahoğlu ile Türkiye’deki Tefsir Çalışmaları Üzerine”. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 9/18 (2011): 233-240.
- Türkiye Diyanet Vakfı/İSAM. “İlahiyat Fakülteleri Tezler Kataloğu Veri Tabanı”. Erişim: 20 Eylül 2019. <http://www.isamveri.org>.
- Ülken, Hilmi Ziya. “İlahiyat Fakültesinin Geçirdiği Safhalar”. *İlahiyat Fakültesi Albümü 1949-1960*. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1961.
- Yılmaz, Zeynep. *Tefsir Usûlü Alanında Telif Edilmiş Türkçe Eserler Üzerine Bir Değerlendirme*. Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013.

Ek. Fotoğraflar

Resim 1: Tunus, 1965. Soldan sağa: İ. Cerrahoğlu, T. Koçyiğit, Şeyh Muhammed eş-Şâzelî, S. Biçer, M. Maksutoğlu

Resim 2: 1962 Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Cebeci, En arka sıra soldan sağa: Mehmet Maksutoğlu, Kemal Işık, Hasan Ali Koçer, İkinci sıra: İsmail Cerrahoğlu, Necati Öner, Prof. Dr. Muhammed Tanci, İhsan İnan, Hıfzurrâhman Raşit Öymen, ön sıra: Mehmed Said Hatipoğlu, İbrahim Atay (oturan), Esat Kılıçer (oturan), İbrahim Agah Çubukçu.

Resim 3: Prof. Dr. Turan Güneş'in 8 Nisan 1964'de Tunus Üniversitesinde verdiği konferansın hatırası. Başlarının üzerinde numara olanlar: 1- Prof. Dr. Turan Güneş, 2- Tunus Büyükelçimiz Faruk Berkol, 3- Elçilik müsteşarı refik İleri, 4- Tunus İstinâf mahkemesi Reisi ve Hukuk Fakültesi Dekanı, 5- Tunus Sadıkiye Lisesi Öğretmeni Abdulmecid Türkî, Önde oturanların 3. İ. Cerrahoğlu

Resim 4: Ankara İlähiyat Fakültesi önünde, Süleyman Ateş, İsmail Cerrahoğlu, Esat Coşan

Resim 5: 1970 A.Ü. İlähiyat Fakültesinde ders anlatırken

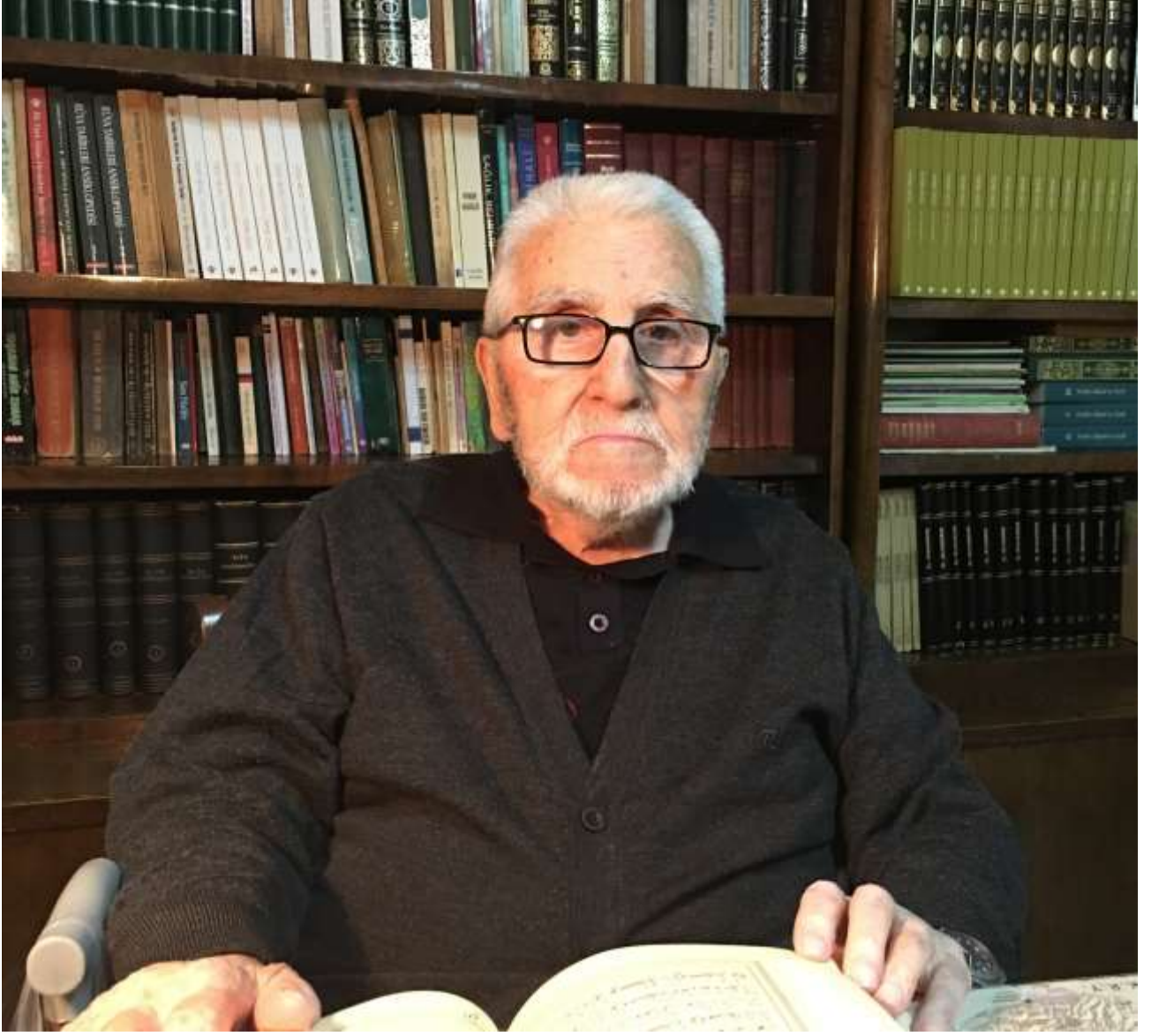
Resim 6: 1973, Greenwich'deki meridyen önünde Yusuf Ziya Kavakçı ile

Resim 7: 1981 Mevlüt GÜNGÖR'ÜN Doktora imtihanı sonrası, Mevlüt GÜNGÖR, İsmail Cerrahoğlu, Hüseyin Atay, Talat Koçyiğit, Abdulkadir Şener

Resim 8: 1969, Bir doktora jürisi sonrası, İ. Cerrahoğlu, M. Tayyip Okiç, T. Koçyiğit.

Resim 9: 2019 Emeklilik günlerinde Hendekte’ki evinde kitapları ile birlikte.

Resim 10: “Ankara Üniversitesi Çınarı” unvanıyla Cerrahoğlu hocaya verilen ödül .